

**PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM
HITTUDOMÁNYI KAR**

EGY TEST LESZNEK

**A II. Vatikáni Zsinat és a Zsinatot követő pápák házasságról szóló
tanításának jelenléte a házasságkötés megújult liturgiájában**

DOKTORI DOLGOZAT

TÉZISFÜZET

KÉSZÍTETTE:

Nyéky Kálmán

KONZULENS:

Prof. DR. Kuminetz Géza

rektor, tanszékvezető egyetemi tanár

BUDAPEST, 2021.

A KITŰZÖTT KUTATÁSI FELADAT

Dolgozatunkban a házasságkötés liturgiájának teológiai hátterét kutattuk. Ahogy a dolgozat címe (Egy test lesznek, A II. Vatikáni Zsinat és a zsinatot követő pápák házasságról szóló tanításának jelenléte a házasságkötés megújult liturgiájában) is kifejezi, az „egy test lesznek” gondolatot keressük a házasságkötés liturgiájában, a II. vatikáni zsinat és az azt követő pápák, VI. Pál pápa és II. János Pál pápa tanításában. A „*lex orandi lex credendi*” elv alapján azt feltételezzük, hogy a liturgiában jelen van az egyház tanítása.

A TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK ÖSSZEFOGLALÁSA

A II. Vatikáni Zsinat kérésére a Katolikus Egyház megújította a házasságkötés szertartását. Mi az 1991-es „*Editio typica Altera*” kiadás, magyar változatát vizsgáltuk, de többször utaltunk a latin és az olasz kiadásra is.¹ A házasságkötés rendes helye a szentmisében található.² De lehetséges misén kívül is házasságot kötni.³ A felek egymásnak szolgálatják ki a házasság szentségét.

A plébános engedélye nélkül nem lehet érvényes esküvőt tartani.⁴ Laikusoknak Magyarországon nem engedélyezett a szertartás vezetése,⁵ de a szertartáskönyvben erre vonatkozó szövegek is jóváhagyást kaptak.⁶ Az ökumenikus esküvők több különlegességgel is bírnak a szertartás magyar változatában. A nászmisében elmarad a bűnbánati rész,⁷ mert az esküvőre már bűnbánattal érkeznek a résztvevők. Isten a forrása a felek hűség esküjének. A házasfelek szeretete a Szentháromság szeretet közösségéből ered.⁸ Ez Isten népének szövetsége Istennel, amit a vasárnapi misében is ünneplünk. Ezért vasárnap a nászmise is a vasárnapi mise lesz, annak saját szövegeivel.⁹

¹ *A házasságkötés szertartásának rendje, A második hivatalos vatikáni kiadás alapján készült magyar fordítás* SZIT, Budapest 2006 Rövidítve: OCM, (M: magyar változat); *Ordo Celebrandi Matrimonium, editio typica altera*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1991; CONFERENZA EPISCOPALE ITALIANA, *Rito del Matrimonio*, Libreria Editrice Vaticana, Roma 2004.

² *Sacrosanctum Concilium* 78.

³ OCM 79.

⁴ DS 1813-1816.

⁵ OCM 6. o. (M).

⁶ OCM 118-151. (M 73-90. o.).

⁷ OCM 53. (M: 23. o.).

⁸ OCM 154. (M: 92. o.).

⁹ OCM 54. (M: 23. o.).

Az igeliturgiában fontos, hogy legalább egy olvasmány a házasságról szóljon.¹⁰ A homília kibonthatja a házasságról szóló egyházi tanítást.

A házasságkötés szertartása a homília után kérdésekkel kezdődik. A kérdések a szabad elhatározásra, a házassági hűségre, a gyermekek vállalására és katolikus nevelésére vonatkoznak.¹¹ Ha a szertartást protestáns templomban tartják, a kérdések a reformátusoknál elmaradnak, az evangélikusoknál pedig az evangélikus lelkész teszi fel a katolikus félnek is.¹² Katolikus templomban is csak a katolikus félnek kell ígéretet tennie a gyermekek katolikus nevelésére, de ez a kötelezettsége természetesen az előbbi esetekben is fennáll. Ezt követően a kezek stólvával való átkötése a felbonthatatlanság szimbóluma. A szabad akarat kifejezése, az „Akarom.”, „Akarok.” szó elhangzása után, a szertartásvezető szavait ismételve mondják a beleegyezés szövegét, mely kicsit különböző a férfi és a nő esetében, hiszen a nő az anyaságra ajándékozza oda magát férjének,¹³ a férfi pedig a létfenntartás felelősségét vállalja fel eközben elsődlegesen. Egymás számára ezzel Isten ajándékává lesznek, amit kölcsönösen elfogadnak.

A házastársi eskü ősi magyar szokása kifejezi és személyessé teszi a felek elköteleződését. A református és az evangélikus templomban ez helyettesíti a hivatalos beleegyezés szövegét is, bár a pap áldása ott is megtalálható ennek végén. Az evangélikus templomban elmarad Szűz Mária és a szentek megemlítése a katolikus esküből.¹⁴ A gyűrű a szeretet végtelenségére utal és kifejezi a hűséget egymás iránt, amit a gyűrűk megcsókolása is kifejez. A két irányú gyűrűcsók az egymásnak való kölcsönös alávetettség szimbóluma is. A pap megáldja a gyűrűt, amit a felek húznak egymás ujjára, illetve az evangélikus templomban a lelkész teszi ezt, a reformátusoknál pedig az egész rész elmarad. A prefációk közül az első a házasság méltóságát, mint az egyetértés és békesség felbonthatatlan teológiai kötelékét mutatja be, ami a nehéz időszakokban is erőt adhat a házasoknak. Ugyanez utal a szent és termékeny házasesetre is, ami az Egyház fennmaradásának záloga, és megnyitja a születendő gyermekek előtt az örök boldogság elnyerésének lehetőségét. A második prefáció Isten és az emberek kereszten kötött szövetségét emeli ki. Végül a harmadik változat kiemeli, hogy a házasság az isteni szeretet jele az emberek felé, hiszen magába a teremtés titkába kapcsolja be az emberi nemet.¹⁵

¹⁰ Vö.: OCM 55. (M: 24. o.); OCM 90. (M: 50. o.).

¹¹ OCM 60. (M: 28. o.).

¹² Vö.: OCM 201-203. o. (M); OCM 226-228. o. (M); Vö.: OCM 242-244. o. (M).

¹³ Vö.: WOJTYŁA, K., *Szerelem és felelősség*, Kairosz, Budapest 2010, 277. o.; Vö.: OCM 62.

¹⁴ OCM 218-220. o. (M); OCM 244-247. o. (M).

¹⁵ OCM 234. (M: 154-156. o.); OCM 235. (M: 156-158. o.); OCM 236. (M: 158-160. o.).

Elemeztük, hogy a szertartáskönyv elrendeli, bár nem elhagyhatatlan módon, vagyis nem úgy, mint a nászáldást, a házastársakról való megemlékezést az eukarisztikus imában, azonban ez az imádság sajnos gyakran elmarad.¹⁶ A nászáldás szövegei megújultak az új szertartáskönyv megjelenésével. Ez a házasságkötés része, amit a Miatyánk után imádkozik a pap az új házaspárért, különösen is az új asszonyért. Lényegi rész, amely sosem maradhat el. Rámutat, hogy Isten áldása soha meg nem szűnik a házasságban. Mi az első változat elemzésére korlátozódtunk, amely a függelékben is megtalálható. Az új szertartáskönyv afelé mozdít, hogy a teológia egyre gazdagabban jelenjen meg a szertartásban.¹⁷ A záró áldás lehet egyszerű vagy ünnepélyes. Ez utóbbinak három formája van, melyeket elemeztünk.¹⁸ Kiemeltük a második lehetőséget, amely hosszabb, úgymond az elmélyült hívőknek készült, megéri kicsit átélmélni. Ez utóbbi nem a szentháromságos formulára épül, hanem Jézus életeseeményeire. A kánai menyegző képe magában rejti az eukarisztia és a kereszt misztériumát is, ahol Jézus átszűrt szívéből fakadtak fel a szentségek. A megkereszteltek házassága szentség, amely az eukarisztikus lakomára is meghívást jelent.

A második részben elemeztünk néhány kiválasztott szentírási helyet a házasság szentségével kapcsolatban. Ádám és Éva, az első emberpár teremtése meghatározó képet ad a házasságról a Bibliában. A férfi és a nő együtt fejezik ki az istenképiséget a házasságban.¹⁹ Jézus magyarázata ehhez a szöveghez egyértelműen kifejezi, hogy Isten a férfit és a nőt végérvényesen köti össze, egyszer s mindenkorra.²⁰ Személyes közösségük termékeny és vele jár a föld öröksége és a világért érzett felelősség is.²¹ Mintegy megismétli a teremtés művét az ember, amikor Ádámnak fia születik.²² Tóbiás és Sára története a tiszta házasság egyik mintapéldája az Ószövetségben, ahol a házaspár a teremtő Isten kezébe helyezik életüket és házasságukat.²³ Tóbiás könyvének sikerül felülemelkednie a férfi és nő kapcsolatának démoni felfogásán, rámutatva a gondviselés tervének megvalósulására a házasságban.²⁴

¹⁶ Vö.: OCM 71. (M: 36. o.); OCM 237-239. (M: 160-162. o.). Lásd a munka függelékében is!

¹⁷ Vö.: OCM 73-74. (M: 37-45. o.); OCM 241-244. (M: 162-170. o.)

¹⁸ OCM 77. (M: 45-46. o.); OCM 249-250. (M: 172-173. o.).

¹⁹ Ter 2,24.

²⁰ Mt 19,6.

²¹ MÜLLER, G. L., *Katolikus dogmatika*, Kairosz Kiadó, Győr 2007, 728. o.

²² Vö.: Ter 5, 1-3.; OGNIBENI, B., *Il matrimonio nell'antico testamento*, PUL, Roma é.n., 9. p.

²³ Tób 8,5.

²⁴ CECOLIN, R.: *A jegyesek megáldásának jelentése és értéke bibliai-liturgikus észrevételek*, In: OLASZ PÜSPÖKI KONFERENCIA, *Jövők a család (I): A jegyesség*, Új Ember, Budapest 2005, 179. o.

Egy érdekes kitérő dolgozatunkban, hogy a qumráni könyvtár megtalálása rávilágított a zsidó házasság egy különleges, aszketikus formájára. Az esszénusok csak akkor éltek házas életet, amikor az élet továbbadása miatt erre szükség volt.²⁵ Úgy tűnik, hogy mindig is voltak olyanok, akik a házasságon belül megtartóztató életet éltek.

Az evangéliumban Jézus példabeszédekben szól a házasságról. Dolgozatunkban kiválasztott szövegekkel foglalkoztunk.²⁶ Jézus saját halálát²⁷ is kapcsolatba hozza a házassággal.²⁸ Máté evangéliumában²⁹ a vendégek a menyegzőre kaptak meghívást és akik nem fogadták el, azok magukat fosztották meg a király társaságától a vacsorán.³⁰ A tíz szűz története³¹ eszkatológikus dimenziót mutat be.³² Az Újszövetségből még a legnagyobb jelentőségű szakaszra³³ Pál apostol tanítására térünk ki, aki az Efezusi levélben Krisztus és az Egyház kapcsolatát fejti ki a házasság képével.³⁴

Ezután két egyházatya, Szent Iréneusz³⁵ és Tertullianus³⁶ egy-egy írása, valamint Szent Tamás Kommentár Petrus Lombardus Szentenciás könyvéhez című művének³⁷ néhány idekapcsolódó részletét mutattuk be.

²⁵ SCHILLEBEECKX, E., *Il matrimonio, realtà terrena e mistero di salvezza*, Paoline, Cinisello Balsamo 1993⁵, 84. p.

²⁶ Mt 9,14-15, Jn 3,26-30, Mt 22,2-14 (Lk 14,16-24), Mt 25,1-13 Mt 24,37-39 (Lk 17,26-30).

²⁷ Mt 9,14-15.

²⁸ OGNIBENI, B., *Il matrimonio alla luce del Nuovo Testamento*, Lateran University Press, Roma 2007, 52 p.

²⁹ Mt 22,2-14.

³⁰ IRÉNEUSZ, AH IV, 39,3-4.; IRÉNEUSZ, Az ember autonómiájáról, (Adversus Haereses IV, 37-39) In: «Katekhón» 7 (2006/1) Ford: Bugár István. 138-139. o.

³¹ Mt 25,1-13.

³² OGNIBENI, B., *Il matrimonio alla luce del Nuovo Testamento*, Lateran University Press, Roma 2007, 61-63. p.

³³ DOLHAI, L., *A szentségek teológiája*, SZIT, Budapest 2015², 339. o.

³⁴ Ef 5,21-33.

³⁵ IRÉNEUSZ, *Adversus Haereses*, in: MIGNE, J.-P. (ed.), *Patrologiae cursus completus, series graeca, vol. 7*, Paris 1857.

³⁶ VANYÓ, L., *Tertullianus művei*, (Ókeresztény írók 12.) SZIT, Budapest 1986.

³⁷ TOMMASO D'AQUINO, *Commento alle Sentenze di Pietro Lombardo vol. 9.* (edizioni bilingue), PDUL Edizioni Studio Domenicano, Bologna 2001.

A Tridenti zsinat határozatait is áttekintettük.³⁸ A „Tametsi” kezdetű rendelet³⁹ a titkos házasságkötésekről szólt. Itt kiemeltük, hogy a jelenlévő hívők mindnyájan tanúk voltak. Ez a mai liturgiában is megjelenik.⁴⁰ A II. Vatikáni Zsinat után a helyi hagyományok eltűntek Magyarországon, kivéve a házassági esküt.⁴¹ A magyar szertartásban áldást is ad a pap az új házaspárra, ami a latin szertartásból hiányzik.⁴² A protestáns- katolikus esküvőknél továbbra is előírás, hogy az oltár előtt megfordul a világ és a férfi jobb a nő pedig bal oldalra áll.⁴³

A negyedik fejezetben a *Gaudium et spes* és a II. Vatikáni zsinat házasság teológiáját elemeztük. Ebben hangsúlyt kapott a német nyelvű zsinati kommentár⁴⁴ bemutatása és ez utóbbinak kritikája is.

A ötödik fejezetben a *Gaudium et Spes* dokumentum főbb fogalmait (személy és család méltósága, a házas állapot méltósága, a házasság termékenysége, tanúságtétel) kerestük II. János Pál pápa és VI. Pál pápa írásaiban. A Zsinat gondolatainak utóéletét kutattuk, ami hatással volt az új szertartáskönyv mögött álló házasság teológiára.

Végül a hatodik fejezetben II. János Pál pápa test teológiájának gyökérzetére mutattunk rá. Ebben a fejezetben főként Michael Waldstein írására támaszkodtunk,⁴⁵ aki szerkesztőként előszót is írt II. János Pál pápa katekéziseihez. Itt kísérletet tettünk, hogy feltárjuk Karol Wojtyła munkásságának első, filozófiai szakaszát. Majd a *Szerelem és felelősség* című műből emeltük ki Wojtyła válaszát az utilitarizmusra.⁴⁶ Végül a test teológiájának központi gondolatait mutattuk be II. János Pál pápa szerdai katekézisein keresztül.

³⁸ DS 1797-1816.

³⁹ DS 1813-1816.

⁴⁰ Vö.: OCM 65.

⁴¹ OCM 65/A.

⁴² OCM 64 és OCM 98 (Latin).

⁴³ OCM 288/1 és 290/1; Katolikus esküvőkön az 1859-es Esztergomi Rituáléban is megtalálhatóak ennek nyomai: *Rituale Strigoniense (Ioannis Bapt. Scitovszky)*, Typis, et Sumptibus Typographiae Caesareo – Regiae Universitatis Pestiensis, Budae 1859, 221. p.

⁴⁴ SANDER, H.-J., *Theologischer Kommentar zur Pastoralkonstitution über die Kirche in der Welt von heute Gaudium et spes*, In: HÜNERMANN, P. – HILBERATH, B. J., *Herders Theologischer Kommentar zum Zweiten Vatikanischen Konzil*, Bd. 4., Herder, Freiburg im Breisgau 2005, 770-779. p.

⁴⁵ JOHN PAUL II, *Man and Woman He Created Them, A Theology of the Body, Translation, Introduction and Index by Michael Waldstein*, Pauline Books & Media, Boston 2006.

⁴⁶ WOJTYŁA, K., (a cura di REALE, G., STYCZEN, T., GIRGENTI, G.) *Metafisica della persona, Tutte le opere filosofiche e saggi integrativi*, Bompiani, Milano 2003; WOJTYŁA, K., *Szerelem és felelősség*, Kairosz, Budapest 2010.

A disszertációt a férfi és a nő antropológiájának bemutatása zárja,⁴⁷ illetve a következtetések összefoglalása a 7. fejezetben.

A férfi és a nő testük elfogadásával már túllépnek önmagukon a másik felé, az Én meghaladja önmagát a Te felé. Ezért van a nemi valóságba elrejtve az ember transzcendenciája.⁴⁸

Az ember személyi mivolta, a test és a lélek egysége, az eredeti magány tapasztalatából fakad fel. Ez előzi meg az eredeti egység tapasztalatát.⁴⁹

A nő meghívása, hogy megmutassa a világnak, mit jelent az önjándékozás. Ha a férfi a cselekvés embere, a nő a lét asszonya, akiben áldás van. A nő hivatása, hogy visszaadja a lelket a világnak, hogy végül mindenki egy test legyen az imádság kötelékében, aki a Jegyesre vár.⁵⁰

Aki áldott az asszonyok között, Mária sosem tapasztalta meg a test és a lélek közötti szakadást, ami a bűn következtében van az emberben. Máriában teljesen egy a test és lélek a Szeplőtelen Fogantatás miatt.⁵¹

A család szentháromságos analógiájából kell kiinduljunk, ha egyszerre akarjuk megérteni a Szentháromság titkát, valamint a férfi és a nő titkát, akik együtt tudnak működni Istennel a szeretetben.⁵²

Isten meghívott, hogy mi is vele éljünk a személyek közösségében, ami egyúttal végső hivatásunk is. Így valósul majd meg az egy test titka a szentek közössége és a Szentháromságos egy Isten között.⁵³

⁴⁷ PUSKÁS, A., *A házasság antropológiai alapjai II. János Pál pápa „test teológiájában”*, In: *Felkészítés a házasságra és a családi életre*, Vigília Kiadó, Budapest 2009, 26-61. o.; GRYGIEL, S., *Dolce guida e cara, Saggi antropologici sul femminile*, Edizioni Ares, Milano 1996.

⁴⁸ PUSKÁS, A., *A test szakramentális teológiája II. János Pál pápa tanításában*, In: «Vigilia» 74, (2009) n. 2, 102. o.

⁴⁹ WEST, CH., *Theology of the body explained, A Commentary on John Paul II's „Gospel of the Body”*, Foreword by George Weigel, Gracewing, Leominster 2006, 72-73. p.

⁵⁰ EVDOKIMOV, P., *La donna e la salvezza del mondo, Prefazione di Olivier Clément (1978)*, Jaca Book, Milano 2017, 184-188. p.

⁵¹ WEST, CH., *Theology of the body explained...*, 86. p.

⁵² OUELLET, M., *Divina Somiglianza, Antropologia trinitaria della famiglia*, Lateran University Press, Roma 2004, 54. p.

⁵³ WEST, CH., *Theology of the body explained...*, 80. p.

A MUNKA TÉMAKÖRÉHEZ KAPCSOLÓDÓ PUBLIKÁCIÓK JEGYZÉKE

A dolgozat kapcsán végzett kutatások, az ezzel kapcsolatos eredmények részben már publikálásra kerültek, vagy publikálás alatt vannak. Ezek a publikációk a következők:

- 1, GAIZLER, GY. – NYÉKY, K., *Bioetika*, Gondolat Kiadói Kör, Budapest 2003, 416 p. ISBN: 9639450278.
- 2, GY., GAIZLER – K., NYÉKY, *Bioethics*, Semmelweis Egyetem – Dialóg Campus Kiadó-Nordex Kft. – Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest 2011, 144 p. ISBN: 9789633080313.
- 3, NYÉKY, K., *Szemponatok a házasság teológiájának mai irányzataihoz és néhány aktuális családban előforduló bioetikai kérdéshez*, In: BÍRÓ, L. – LUKÁCS, L. – LÁBADY, T. et al., *Tízéves a Boldogabb Családokért! Körlevél: tanulmányok a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia körlevele megjelenésének tizedik évfordulóján*, Új Ember Kiadó – Magyar Katolikus Családegyesület, Budapest 2010, 185-204. o.
- 4, NYÉKY, K., *A fogamzásgátlás és a korai abortusz etikai kérdéseiről*, In: «Magyar Bioetikai Szemle» 2009 (1-2.) 66-71. o.
- 5, NYÉKY, K., *A Gaudium et Spes és a házasságteológia fejlődése a II. Vatikáni Zsinaton* (A doktori dolgozat 4. fejezetének rövidített változata. Megjelenés alatt.).